

Commentarius de templo Athenarum

Περὶ τοῦ ναοῦ καὶ περὶ τῶν διδασκαλείων καὶ τῶν θεάτρων ἐν Ἀθήναις. 'Αθανασίου τοῦ μεγάλου ἐξηγητικὸν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ.

Τοὺς τὰς θείας γραφὰς μὴ ἐπισταμένους ἐξ αὐτῆς λοιπὸν τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως πείσαι ὀφείλομεν περὶ θεογνωσίας. ὀρώμεν γάρ τι νας οὐσίας ἐν τῇ κτίσει, οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ὑπὲρ φύσιν μετ' ἄλ λήλων ὑπηρετούσας οἷον τι λέγω, φύσις ἢ τῶν ὑδάτων οὐσία ῥευστὴ καὶ κατωφερῆς ὑπάρχει· πῶς οὖν ὀρώμεν τοὺς λεγομένους σίφωνας 108 ἐκ τῆς θαλάσσης ὑδωρ πρὸς τὰς νεφελὰς ἀνάγοντας; τὸ δὲ θαυ μαστότερον οἷον τὸ ἄλμυρὸν ἀνερχόμενον γλυκὺ ἐπὶ γῆς διὰ τῶν ομβρων κατέρχεται. πῶς δὲ πάλιν ἢ τῶν σωμάτων φύσις βολιστικὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχουσα ὀραῖται ἀβόλιστος καὶ ἀδυτος ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Μαρμαρικῆς Πενταπόλεως; οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὕδατος καὶ πυρὸς ἐναντία ἢ φύσις ὑπάρχουσα ἐν τῷ αἵματι ἢ ποτε ἐν Λυκίας τῷ ὄρει τῷ λεγομένῳ Ὀλύμπῳ, καθὼς μυριάδες ἀνδρῶν ἐωράκασι –καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐκεῖνο βλέπουσι–. καὶ ἀλλὰ δὲ μυρία παράδοξά ἐστιν ἐν τῇ κτίσει θεωρούμενα καὶ θαυμαζόμενα αἵτινα οὐκ ἀν ουτως ὑπὲρ φύσιν γενέσθαι ἐμελλον, εἰ μὴ οὐσία τις Θεοῦ ἢν τούτων δεσπόζουσα καὶ τούτοις ἐπιτρέπουσα ἀλλήλοις μὴ ἀντιτάττεσθαι. ὦ Ἑλλήνων παῖδες, βροντῆς στερραῖς γινομένης πῶς ἀπασα ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις τρέμει, φρίττει τε καὶ ἐξίσταται, μηνύουσα διὰ τοῦ σχήματος οἷον ὑπὸ δεσπότου ἐστὶ τοῦ τὰς βροντὰς ἐργαζομένου. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἀφελεστεροὺς τῶν Ἑλλήνων εἰς θεογνωσίαν φέροντα ὑποδείγματα. πρὸς δὲ τοὺς παρ' αὐτοῖς σοφοὺς, ἐκ φιλοσόφων ἀρχαίων δυνατῶν μαρτυρίας πολλὰς περὶ θεοσεβείας τινὲς Ἑλλήνων σοφοὶ ἐφρασαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀμυδρῶς προεμήνυσαν. καὶ γὰρ πρὸ πολλῶν χρόνων τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας, σοφὸς τις ὀνόματι Ἀπόλλων θεόθεν, ὡς οἶμαι, ἐπικληθεὶς ἐκτίσε τὸν ἐν Ἀθήναις ναόν, γράψας ἐν βωμῷ αὐτοῦ Ἀγνώστῳ Θεῷ. ἐν αὐτῷ τοῖνον συνήχθησαν οἱ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων φιλόσοφοι ἵνα περὶ τοῦ ναοῦ ἐρωτήσωσιν αὐτὸν καὶ περὶ προφητείας καὶ θεοσεβείας· ὧν τὰ ὀνόματα ἐροῦμεν 109 ταῦτα· πρῶτος Τίτων, δεῦτερος Βίας, τρίτος Σόλων, τέταρτος Χεῖλων, πέμπτος Θεουκυδίδης, ἕκτος Μένανδρος, ἕβδομος Πλάτων. οὗτοι οἱ ἑπτὰ φιλόσοφοι ἐφρασαν τῷ Ἀπόλλωνι· Προφήτευσον ἡμῖν, προφήτα, ὦ Ἀπολλον, τίς ἐστὶν ὁδε ναὸς τίνος τε εἶμι μετὰ σὲ βωμὸς οὗτος; – πρὸς οὓς ὁ Ἀπόλλων ἐφη· Ὅσα μὲν πρὸς ἀρετὴν καὶ κόσμον ὀρώρετε ποιεῖν, ποιεῖτε. ἐγὼ γὰρ ἐφετμεύω τρισένα ὑψιμέδοντα, οὐ λόγος ἀφθεγκτος ἐν ἀδέτῳ κόρη ἐγκυμος ἐσται· ὡσπερ πυροφόρον τόξον ἀπαντα κόσμον ζωγρήσας πατρὶ προσάξει δῶρον· Μαρία δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς. Ἔστι δὲ ἡ λύσις προφητείας αὐτῆς *** περὶ μὲν οὖν τοῦ ναοῦ ἐστὶν ὁ πρῶτος λόγος· ὅσα, φησί, πρὸς κόσμον τοῦ ναοῦ καὶ κάλλος δυνατὸν ὑμῖν ποιῆσαι, τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ποιεῖτε. ἐγὼ γὰρ ὑπολαμβάνω εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ τρισυπόστατον μέγαν υψιστον βασιλέα· τούτου ἀναρχος θεὸς καὶ λόγος ἐν ἀγάμῳ κόρη σαρκούται καὶ ὡσπερ πυροφόρον τόξον–ἢ ὡς δυναμώτερον–εἰς ἀπαντα κόσμον φανήσεται, ἀλιεύων τοὺς ἀνθρώπους ὡσπερ ἰχθύα ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπιστίας καὶ ἀγνωσίας, οὐστινας προσάξει τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ δῶρον· Μαρία δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς. καὶ τοῦτο μὲν προφητεύων ὁ Ἀπόλλων εἶπε. Τίτων ἐφη· Ἡξει ἢ νεάνις ἐχουσα ἡμῖν γόνον τὸν οὐράνιον, τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς παῖδα· ἢ ἀνανδρος κόρη κύει. Βίας εἶπεν· Οὗτός ἐστιν ἀπὸ 110 οὐρανῶν βεβηκώς, φλογὸς ὑπερβάλλον ἀθάνατον πῦρ· ὃν τρέμει οὐρανὸς γῆ τε καὶ θάλασσα, τάρταροι καὶ βύθιοι δαίμονες· αὐτοπάτωρ, τρις ὀλβιος. Σόλων εἶπεν· Ὅψέ ποτε ἐπὶ τὴν πολυσχεδῆ

ταύτην ἐλάσειε θεὸς γαῖαν· καὶ δίχα σφάλματος σὰρξ γενήσεται· ἀκαμάτου θεότητος οροῖς ἀνιάτων παθῶν λύσει φθοράν. καὶ τούτῳ πικρὸς γε νήσεται φθόνος λαοῦ καὶ πρὸς υψος κρεμασθεῖς, ὡς θανάτου κατάδικος, πάντα πράως πείσεται. Χείλων εἶπεν· Ἄκαματος φύσις θεοῦ γενήσεται· ἐξ αὐτοῦ δὲ ὁ αὐτοῦ οὐσιοῦται λόγος. Θουκυδίδης εἶπε· Θεὸν σέβου καὶ μάνθανε· μὴ ζῆτει δὲ τίς ἐστι καὶ πῶς· εἴτε γὰρ εἰς τιν εἴτε οὐκ ἐστίν, ὡς οὐκ ἐστὶν τὸν σέβου καὶ μάνθανε· εὐσεβῆς γὰρ τὸν νοῦν ὁ θέλων μανθάνειν θεόν. Μένανδρος εἶπεν· Ὁ παλαιὸς νέος καὶ ὁ νέος ἀρχαῖος· ὁ πατὴρ γόνος καὶ ὁ γόνος πατὴρ· τὸ ἐν τρία καὶ τὰ τρία ἐν· ἀσαρκον σαρκικόν· γῆ τέτοκε τὸν οὐράνιον βασιλέα. Πλάτων εἶπεν· Ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἀγαθός, οὐ πάντων ἐστὶν αἰτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν· πολλῶν δὲ ἀναίτιος· καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν, οὐδενὸς ἀλλου, φαμέν αἰτιον εἶναι· μόνον τῶν καλῶν, κακῶν δὲ οὐκέτι. Αὐτὸς πάλιν εἶπεν· οὗτοι οἱ ἑπτὰ καὶ εἶπεν· Εἶεν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας καὶ περὶ τῆς ἁγίας τριάδος. 111 Ἄλλος δὲ τις τῶν Ἑλλήνων σοφὸς μεθ' ἑτέρων τινῶν, Ἀσκληπιὸς λεγόμενος, ἠτησεν τὸν Ἑρμῆν τῶν πάντων φιλοσόφων φιλοσοφώτερον δοῦναι αὐτοῖς λόγον περὶ θεοῦ φύσεως, ὃ δὲ Ἑρμῆς λαβὼν σιφῆριον εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπε· Εἰ μὴ πρόνοιά τις τοῦ τῶν πάντων κυρίου σου, οὐ μὴν τὸν λόγον τοῦτον ἀποκαλύψαι ἠβούλετο οὐδὲ ὑμᾶς τοι οὕτοις ἐργοῖς κατεῖχεν ἵνα περὶ τούτων ἐρωτήσητε. οὐ γὰρ ἐφικτόν ἐστιν εἰς ἀμυήτους τοιαῦτα παρασχέσθαι μυστήρια, ἀλλὰ τῷ νοὶ ἀκούοντες ἀκούσατε· ἐν μόνον ἡν· φῶς νοερὸν πρὸ φωτὸς νοεροῦ· καὶ ἡν αὐτῷ ἐνωσις ἐκ τοῦ νοῦ φωτὶ καὶ πνεύματι· τὰ πάντα ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν· γόνιμος ἐκ γονίμου κατελθὼν ἐπὶ γονίμῳ ὕδατι ἐγκυον τὸ ὕδωρ ἐποίησεν. Οἶδας πῶς οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες προεφήτευσαν καὶ τὸν προᾶναρχον Θεὸν καὶ τὸν συνάναρχον αὐτοῦ Υἱὸν καὶ Λόγον καὶ τὸ σύνθρονον αὐτοῦ καὶ ὁμοούσιον Πνεῦμα προεκήρυξαν καὶ τὰ τίμια τοῦ σταυροῦ πάθη προεκήρυξαν· αὐτῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.